

MADDE 79

PROF. DR. OĞUZ KARADENİZ

PRİM ALINMASI ZORUNLULUĞU

MADDE 79- Kısa ve uzun vadeli sigortalar ile genel sağlık sigortası için, bu Kanunda öngörülen her türlü ödemeler ile yönetim giderlerini karşılamak üzere Kurum prim almak, ilgililer de prim ödemek zorundadır. Kurumca tahsil edilen genel sağlık sigortası primleri, tahsil edilmesini müteakip doğrudan Kurum bütçesinin genel sağlık sigortası kalemine aktarılır.

KAYNAKLAR

Alper Yusuf, Sosyal Sigorta Hukuku, Dora, Güncellenmiş 12. Bası, Bursa, Eylül, 2022

Çenberci Mustafa, Sosyal Sigortalar Şerhi Ankara 1977

Dilik Sait, Sosyal Güvenlik Ankara 1992,

Eurostat, Total expenditure on administration costs https://doi.org/10.2908/TPS00104_2024 https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00104/default/table?lang=en&category=t_spr (Erişim Tarihi:01/12/2024)

Güzel Ali, Ali Rıza Okur, Nurşen Caniklioğlu, Sosyal Güvenlik Hukuku, Yenilenmiş 18. Bası, Beta, İstanbul, 2020

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi:01/11/2024)

<https://www.irs.gov/taxtopics/tc751> (Erişim Tarihi:01/12/2024)

Kabakçı Karadeniz Hülya Yurt Dışı Çıkış Harcı Ve Seyahat Özgürlüğü. *Financial Analysis/Mali Çözüm Dergisi*, 2013, 118. s.45

Kabakçı, Mahmut, *Sosyal Sigorta Prim Borçlarından Şahsi Sorumluluk*, Beta, İstanbul 2019

Karadeniz, Oğuz Türkiye’de parafiskal bir gelir olarak sosyal sigortalar kurumu primleri ve bunların tahakkukunda etkinliğin sağlanması. 1998.. Yüksek Lisans Tezi DEU, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Karadeniz, Oğuz, *Sosyal Sigortalar Kurumunun Prim Tarh, Tahakkuk ve Tahsil Yöntemleri*, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, 2003

OECD, *Revenue Statistics 2023: Tax Revenue Buoyancy in OECD Countries*, OECD Publishing, Paris, s.164-165 <https://doi.org/10.1787/9d0453d5-en>

Organ İbrahim . Fatih Akçay, Mali ve hukuki yönüyle benzeri mali yükümlülükler. *Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2013, 9: 160-189.

SGK, *Mali İstatistikler*, Eylül, 2024, <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Aylik/42919466-593f-4600-937d-1f95c9e252e6> (Erişim Tarihi:01/12/2024)

SGK, *Sosyal Güvenlik Terimleri Sözlüğü*, (Türkçe-İngilizce-İngilizce Türkçe, Ankara, SGK Yayınları, 2016

Sözer Ali Nazım, *Türk sosyal Sigortalar Hukuku*, Güncellenmiş 6. Bası, Beta, İstanbul 2023

Talas Cahit *Toplumsal Ekonomi*, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 1997, 7. Baskı

Yazgan Turan; *İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik Ders Notları Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı İstanbul* 1992

GİRİŞ

Sosyal riskin gerçekleşmesi halinde sosyal sigorta kurumlarının bu riskin oluşturduğu gider artışını ve gelir artışını finanse etmesi, sigortalı ve işverenlerin ücretin belirli bir yüzdesi olarak ödedikleri katkı payları ile mümkün olur. Sosyal sigorta ve genel sağlık sigortası primi sosyal sigorta edimlerinin sigortalı ve hak sahiplerine sağlanabilmesi ve yönetim giderlerinin karşılanabilmesi için Sosyal Güvenlik Kurumu tarafından tahsil edilen, sigortalılar ve işverenler tarafından ödenen katkı paylarıdır¹. Sosyal Güvenlik Kurumu’nun (SGK) edimleri sunabilmesi için sadece sigortalıların primleri yeteli değildir. Belirtilen nedenle, devlet de primlere katkıda bulunmaktadır². Söz konusu durum sosyal devlet olmanın da bir gereğidir. Çalışmanın birinci bölümünde

¹ Tuncay, Can Aziz, Ömer Ekmekçi, Ender Gülver, *Sosyal Güvenlik Hukuku Dersleri*, Yenilenmiş 22. Bası, Beta, İstanbul, 2023 s.170

² Ali Nazım Sözer, *Türk sosyal Sigortalar Hukuku*, Güncellenmiş 6. Bası, Beta, İstanbul,s. 234

sosyal sigorta primlerinin özellikleri incelenmiş, ikinci bölümde ise primlerin başlıca kamu geliri olan vergilere benzer ve vergilerden ayrılan yönleri ele alınmıştır. Üçüncü bölümde, primlerin bir kamu gelir türü olan harç ile benzer ve farklı yönler, dördüncü bölümde ise prim alınması zorunluluğu incelenmiştir.

I- SOSYAL SİGORTA PRİMLERİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ VE ÖZELLİKLERİ.

Sigorta primi Türk Dil Kurumu Büyük Sözlükte sigortacının sağlamış olduğu güvenceye karşılık sigortalının ödediği ücret olarak tanımlanmıştır. Kavram İngilizce’de contribution (Katkı payı) ya da premium (prim) olarak adlandırılmaktadır.³ Maliye literatüründe ise sosyal güvenlik vergisi veya bordro vergisi olarak adlandırılır.⁴ Özellikle liberal refah rejimine sahip ve sosyal güvenlik primlerinin gelir idaresi tarafından toplandığı Amerika Birleşik Devletleri’nde sosyal sigorta primi yerine “Sosyal Güvenlik Vergisi” kavramının kullanıldığı görülmektedir.⁵ Sosyal sigorta primlerinin sosyal sigorta harcamalarına tahsisi ilkesi bir yana bırakılırsa, genel olarak matrahı ücret olan özel bir vergi olarak kabul edilebilir.⁶

Sosyal sigorta primlerinin hukuki niteliği teoride tartışmalıdır⁷. Bir görüşe göre, primler ücretin işveren tarafından sosyal güvenlik kurumlarına ödenmek üzere alınan bir payıdır. Bu nedenle primlere dolaylı veya ücret ismi de verilmektedir⁸. Bir diğer görüşe göre ise sosyal sigorta primi vergi benzeri bir gelirdir ve verginin özelliklerini taşımaktadır⁹ Ancak sosyal sigorta kurumunun en önemli gelir kaynağı olan prim, bir yönüyle sigorta hizmetinin fiyatı, zorunlu olması nedeniyle vergi, ücret üzerinden alınması nedeniyle ücretin paçası sayılan kendine has bir kamu gelir türüdür.¹⁰

³ SGK, Sosyal Güvenlik Terimleri Sözlüğü, (Türkçe-İngilizce-İngilizce Türkçe, Ankara, SGK Yayınları, 2016 s.93

⁴ Oğuz Karadeniz, Sosyal Sigortalar Kurumunun Prim Tarh, Tahakkuk ve Tahsil Yöntemleri, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İzmir, s.6

⁵ Topic no. 751, Social Security and Medicare withholding rates | Internal Revenue Service (Erişim Tarihi:01/12/2024

⁶ Karadeniz, s.6, Tuncay, Ekmekçi, Gülver, s.173 İbrahim Organ . Fatih Akçay, Mali ve hukuki yönüyle benzeri mali yükümlülükler. Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 2013, 9: 160-189.

⁷ Karadeniz, s.4

⁸ Cahit Talas ; Toplumsal Ekonomi,, İmge Kitabevi Yayınları, Ankara 1997, 7. Baskı, s. 439. Sait Dilik Sosyal Güvenlik Ankara 1992,a, s.20, Turan YAZGAN; İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik Ders Notları Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı İstanbul 1992 s. 137, Mustafa Çenberci Sosyal Sigortalar Şerhi Ankara 1977 s.529, Tuncay, Ekmekçi, Gülver, s.172

⁹ Ali Güzel, Ali Rıza Okur, Nurşen Caniklioğlu, Sosyal Güvenlik Hukuku, Yenilenmiş 18. Bası, Beta, İstanbul, 2020, s.229

¹⁰ Yusuf Alper, Sosyal Sigorta Hukuku, Dora, Güncellenmiş 12. Bası, Bursa, Eylül, 2022, s.190

Dünya'da ve özellikle Türkiye'de sosyal sigorta primlerini vergiden ayıran bazı temel özellikleri-bulunmaktadır:

1. Sosyal sigorta edimlerinin ve genel sağlık sigortası hizmetlerinin finansmanında kullanılır. Sosyal sigorta primi ile SGK, sosyal riskin meydana gelmesi halinde sigortalıya ya da hak sahiplerine ödenek, gelir ya da aylık sağlar. Sigortalının hastalanması halinde ise sağlık hizmetlerini finanse eder. Kurum ayrıca sigortalılara sağladığı hizmetleri de sigorta primleri ile finanse etmektedir.
2. Primler SGK tarafından tahsil edilir. Sosyal sigorta ve genel sağlık sigortası primleri ile 4447 sayılı Kanun'a göre işsizlik sigortası primleri ilke olarak SGK tarafından tahsil edilir. Sigorta primlerinin KDV iadesinden mahsubu yöntemiyle vergi daireleri tarafından yapılan tahsilat varsa da söz konusu tahsilatlar Kuruma aktarılır (5510 sayılı kanun m.88).
3. Sigorta primlerine devlet katkısı bulunmaktadır. 5510 sayılı Kanun'un 81/3'e göre tahsil edilen primlerin dörtte biri oranında devletin sosyal sigorta ve genel sağlık sigortasının finansmanına katkıda bulunacağı belirtilmiştir. Ayrıca devlet, bir çok batı ülkesinde olduğu gibi, sosyal devlet olması geređi¹¹, sosyal sigortalar ve genel sağlık sigortalarının finansman açıklarını da kapatarak sosyal güvenliğe katkıda bulunmaktadır. Bunun yanında Hazine ya da İşsizlik sigortası fonu işverenlere sağlanan çeşitli sosyal sigorta prim indirimlerini de finanse etmektedir. Devletin sosyal güvenliğe katkısı primlerin ölçülü düzeyde kalması ve gelir dağılımındaki adaleti sağlama anlamında da önem taşımaktadır.¹²
4. Primler zorunlu ödemelerdir. Sigorta primleri zorunlu ödemeler arasında yer almaktadır. Primlerin sigortalılar ya da işverenler tarafından ödenmemesi halinde 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Hakkında Kanun'a göre zorla tahsili yoluna gidilmektedir. Aynı vergi gelirlerinden olduğu gibi, ödenmeyen sosyal sigorta primleri zorla tahsil edilmektedir. Ödenmeyen sigorta primlerine gecikme zammı tahakkuk ettirilmektedir. Ayrıca ödenmeyen sigorta primlerinin tahsilinde Kurumun süresi içinde ödenmeyen prim ve diğer alacaklarının tahsilinde, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usûlü Hakkında Kanununun 51, 102 ve 106 maddeleri hariç, diğer maddeleri uygulanmaktadır (5510 sayılı Kanun m.88).

II- SOSYAL SİGORTA PRİMLERİNİN VERGİLER İLE BENZER VE FARKLI YÖNLERİ

Sosyal sigorta primlerinin vergiler ile bazı benzer özellikleri de bulunmaktadır. Vergiler gibi vergi benzeri (parafiskal) olan sosyal sigorta primleri bir

¹¹ Güzel, Okur, Caniklioğlu, s.232-233

¹² Mahmut Kabakçı, Sosyal Sigorta Prim Borçlarından Şahsi Sorumluluk, Beta, İstanbul 2019, s.8

kamu geliri kaynağıdır. Parafiskal bir gelir olan sosyal sigorta primlerinin geniş anlamda vergilendirme yetkisine dayanılarak alındığı söylenebilir¹³.

Vergiler gibi sosyal sigorta primleri de kanunla konulmaktadır. Hem vergilerin hem sosyal sigorta primlerinin ödenmemesi durumunda kamu gücü kullanılmakta ve vergiler gibi sosyal sigorta primleri de zorla tahsil edilmektedir. Her ikisinin de cebren tahsilinde 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsili Usulü Hakkında Kanun kullanılmaktadır. Ücretlilerden alınan gelir vergileri de, ücretlilerin sosyal sigorta primleri de, kaynakta kesilmektedir. İşveren söz konusu gelir vergisi ve sosyal sigorta primlerini işçiden kesip sigorta primlerinde kendi hissesi ile beraber SGK'ya, gelir ve damga vergisini ise vergi dairesine ödemek zorundadır.

Sosyal sigorta primleri ve vergilerin birbirinden ayrılan özellikleri de bulunmaktadır. Vergiler herhangi bir karşılık içermeksizin tüm kamu harcamalarının finansmanında kullanılırlar. Kamu hizmetinden yararlanmayanlar da eğer vergi kanunları gereği mükellef ise vergi ödemek zorundadır. Oysa sosyal sigorta primleri sigortalı ve hak sahiplerine sosyal riskin gerçekleşmesi halinde ödenek, gelir, aylık olarak geri dönmektedir. Primin sigortalı ve hak sahiplerine verilen ödenek, gelir ve ayıklarına edim ismi verilir.

Uygulamada sıkça yapılan yanlışlardan bir tanesi sosyal sigortalardan sigortalı ve hak sahiplerine kurumca bağlanan gelir ve aylıklara yardım adı verilmesidir. Oysa edimler ödenen primlerin bir karşılığıdır Prim matrahı ne kadar yüksek ödenen sigorta primi ne kadar yüksek ise ödenen edimler o ölçüde yükselmektedir. Dolayısıyla primler aynı zamanda sigortalıyı ve hak sahiplerini doğrudan ilgilendiren bir tasarruf biçimidir.

Vergi matrahında bir alt sınır yoktur. Kişiler asgari ücretin altında da kazanç beyan edebilirler. Oysa sosyal sigorta prim matrahının bir günlük tutarı asgari ücretin altında olamamaktadır. Aynı şekilde vergi matrahında bir üst sınır yoktur. Bir başka anlatımla gelir vergisi mükellefi bir kişi ne kadar yüksek gelir elde ederse vergi matrahı o kadar yükselecek ve daha yüksek bir vergi ödeyecektir. Gelir vergisi matrahının tespitinde kişinin geliri elde etmesi için Gelir Vergisi Kanunundaki masraflar düşülüp vergi matrahına ulaşılmaktadır. Oysa sosyal sigorta primime esas kazancının tespitinde herhangi bir gider harcaması matrahtan düşülmemektedir. Gelir vergisi oranları artan oranlıdır ve kişinin geliri arttıkça daha yüksek bir oranda gelir vergisi ödemesi söz konusudur. Oysa sigorta primleri düz oranlıdır.

Türkiye'de gelir vergileri Gelir İdaresi tarafından sosyal sigorta ve genel sağlık sigortası primleri ile işsizlik sigortası primleri SGK tarafından tahsil edilmektedir Bununla birlikte ücretlilerin gelir vergisi matrahları sigorta prime esas kazanç tutarları Muhtasar Aylık Prim ve Hizmet Belgesi ile elektronik ortamda işverenlerden elektronik ortamda alınmaktadır. Gelir vergisi ve sos-

¹³ Organ, Akçay, s.166

yal sigorta primlerinden istisna tutulan kazançlar birbirinden farklıdır. Gelir vergisi kanununda Sosyal sigortalar ve Genel sağlık Sigortası Kanunu'na göre daha fazla istisna bulunmaktadır. Söz konusu istisna tutarları ise genellikle 5510 sayılı Kanundaki istisnalardan daha yüksektir. Gelir vergisi kanununda istisnaların sayı ve miktar olarak fazla olmasının nedeni gelir vergisi ödeyecek ücretlinin daha fazla vergi ödemesini engellemek ve ücretliyi artan vergi yüküne karşı korumaktır. Oysa sigorta prime esas kazanç miktarının tespitinde primden istisna tutulan ödemeler sayıca sınırlıdır. Prime kısmen tabi tutulan kazançlarda ise istisna tutarları düşüktür. Belirtilen durumun nedeni sigorta prime esas kazancın aşınmasını engelleyerek kişilerin sosyal risklerle karşılaşmaları halinde SGK'dan alacakları gelir, ödenek ve aylıkların aşınmasını ve kişilerin daha düşük edim almasını engellemektir.

Gelir vergisinin ödenmesi ile birlikte kişiye tekrar iadesi mümkün değildir. Oysa sigorta primlerine esas kazancın üst sınırının üstünden yapılan ödemeler prime tabi değildir. Sigortalıların birden fazla işverene tabi çalışması ve kazançlarının sigorta primine esas kazanç üst sınırını geçmesi halinde sigorta primleri işçi hissesinin sigortalıya talebi halinde iadesi mümkündür (5510 sayılı Kanun m.82). Ancak son yıllarda, yemek yardımında olduğu gibi, sigorta primine tabi tutulmayacak miktarın yükseldiği ve gelir vergisindeki yemek istisnası ile eşitlendiği görülmektedir.

Çalışanların gelir vergisi beyannameleri ile ilgili belgeler vergi tarh ve tahakkuk zamanaşımı geçtikten sonra vergi kanunları açısından önemini yitirmektedir. Oysa sosyal sigortalar anlamında özellikle uzun vadeli sigorta kollarından bağlanacak aylıkların hesabında sigortalılar için işveren tarafından prim belgelerinin doğru ve eksiksiz verilmesi önem arz etmektedir.

Vergiler kamu harcamalarını karşılamak için alınırken, devlet bazı kişi ve gruplardan ekonomik ve sosyal durumlarını gözeterek vergi almayabilir. Oranları düşürebilir. Oysa sosyal sigorta primleri sosyal riskin gerçekleşme durumuna göre belirli bilimsel hesaplamalar ışığında hesaplanmaktadır. Örneğin sigortalının kaç yaşında çalışma yaşamından çekileceği, ne kadar süre prim ödeyeceği ve doğuştan yaşam beklentisi dikkate alınarak uzun vadeli sigorta kolları primi hesaplanmaktadır.

Vergiler sadece gelir ve servet üzerinden alınmamaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde daha fazla yabancı yatırım çekebilmek için vergilerin büyük bir bölümü harcamalar üzerinden de alınmaktadır. Oysa gelişmekte olan ülkelerde harcamalar üzerine konulan bir vergiyi ağırlıklı olarak düşük ve orta gelir grupları ödemektedir. Dolayısıyla yoksul ve orta gelir grubundan alınan katma değer vergisi gibi dolaylı vergilerle kamu hizmetlerinin özellikle sosyal sigortalar ve genel sigortaların finansmanı gelir dağılımı da olumsuz etkileyebilecektir.

Özellikle genel sağlık sigortasının finansmanında prim yerine verginin kullanılması yönündeki görüş Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde vergi yapısı

nedeniyle sağlık harcamalarının finansmanının yine yoksul ya da orta gelir grupları tarafından karşılanması anlamına gelecektir. Bu noktada sosyal sigorta sistemi eksiklerine rağmen, kuşak içi ve kuşaklar arası dayanışmayı sağlayan, yüksek gelir gruplarından düşük gelir gruplarına transferi sağlayan önemli bir sosyal politika aracı niteliği taşımaktadır.

Vergiler bir usul kanunu ile tahakkuk etmektedir. Oysa sosyal sigorta primleri için özel bir usul kanunu bulunmamaktadır. Yine vergi hukukunda tahakkuk ve tahsil zamanaşımı bulunmakta iken, sosyal sigorta hukukunda sadece tahsil zaman aşımı bulunmaktadır. Tahsil zamanaşımı Vergi hukukunda beş yıl iken (213 sayılı Vergi Usul kanunu m.114), sosyal sigorta hukukunda on yıldır (5510 sayılı Kanun m.93)¹⁴. Vergi hukukunda uzlaşma ile devlet alacağı vergiden kısmen vazgeçebilirken (213 sayılı Vergi usul kanunu m.376) sosyal sigorta hukukunda ise asgari işçilik uygulaması hariç, bir uzlaşma kurumu (5510 sayılı Kanun m.85) bulunmamaktadır

III- SOSYAL SİGORTA PRİMLERİNİN HARÇLAR İLE BENZER VE FARKLI YÖNLERİ

Türk Dil Kurumu Büyük Türkçe Sözlüğe göre harç; *resmî işlerde devlet veznesine ödenen para* olarak tanımlanmaktadır¹⁵. Harç bazı noter, pasaport adalet gibi bazı kamu hizmetlerinden yararlanma karşılığı alınan kamu gelir türlerinden bir tanesidir.¹⁶ Harcı ödemeyen kişiler kamu hizmetinden yararlanamazlar. 5510 sayılı Kanun açısından ise sosyal sigortalar ve genel sağlık sigortası edimlerine hak kazanabilmek için 4/a ve 4/c sigortalıları açısından çalışmaların SGK'ya bildirilmesi yeterli olup, ayrıca primlerin tahsil edilmesi gerekmez. 4/b sigortalıları ile isteğe bağlı sigortalıların ve genel sağlık sigortalılarının ise sosyal sigorta edimleri ile genel sağlık sigortası edimlerinden yararlanabilmesi için primlerin ödenmesi gerekmektedir. Örneğin genel sağlık sigortasından yararlanabilmek için 60 günden fazla prim borcunun bulunmaması gerekmektedir. Yine hizmet borçlanmaları açısından primler ödenmedikçe, borçlanılan süreler uzun vadeli sigorta kollarına sayılmamaktadır.

IV- PRİM ÖDEME ZORUNLULUĞU

Kanun maddesinde bu kanunda belirtilen her türlü ödemeler ile yönetim giderlerini karşılamak amacıyla primin alınacağı belirtilmiştir. Kurumun yaptığı en büyük ödeme kalemi yaşlılık ve ölüm aylıklarıdır. Daha sonra ise, genel sağlık sigortası ödemeleri gelmektedir. Kurumun sonraki harcamalarını ise iş kazaları ve meslek hastalıkları için sigortalı ve hak sahiplerine bağlanacak

¹⁴ Söz konusu sürenin 08/12/1993-06/07/2004 tarihleri arasında beş yıl uygulanmıştır. Sözer, s.157

¹⁵ <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi:01/11/2024)

¹⁶ Hülya Kabakçı.Karadeniz Yurt Dışı Çıkış Harcı Ve Seyahat Özgürlüğü. Financial Analysis/Mali Cozum Dergisi, 2013, 118. s.45

ödenek ve gelirler ile hastalık ve analık halinde verilen geçici iş göremezlik ödenekleri ve malullük aylıkları oluşturmaktadır. Prim gelirlerinin kullanma amaçlarının Kanunla belirlenmesi prim gelirlerinin başka alanlarda kullanılmasını engellemektir¹⁷

Türkiye’de tüm riskler için ayrı ayrı değil risk grupları itibari ile sosyal sigorta primi alınmaktadır. Bu anlamda kısa vadeli sigorta kolları (iş kazası ve meslek hastalığı, hastalık, analık) ve uzun vadeli sigorta kolları (malullük, yaşlılık, ölüm) ile genel sağlık sigortası ve işsizlik sigortası için ayrı ayrı prim alınmaktadır. Her bir sosyal sigorta riski için ayrı arı prim almak (çoklu prim) ya da tüm sigorta kolları için tek prim almak (tek prim) yerine ülkemizde ikisinin arasında karma yöntem kullanıldığı söylenebilir.¹⁸

Tüm bunlarla birlikte her bir sosyal riskin meydana gelme olasılığına göre prim alınmasının daha adaletli olacağı kanısındayız. Sigorta primleri kısa vadeli sigorta kolları özellikle iş kazaları ve meslek hastalıkları ile ilgili prim oranları 2013 yılına kadar işin tehlike ve sınıf derecesine göre %1 ile % 6,5 arasında belirlenmekteydi. 2013 yılında 5510 sayılı Kanun’da 6385 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile söz konusu uygulamadan vazgeçilmiş ve kısa vadeli sigorta prim oranı %2’ye sabitlenmiştir. 2024 yılında 7524 sayılı yapılan değişiklik ile de tüm sektörler için geçerli olan %2’lik oran %2,25’e yükseltilmiştir. Böylelikle büro işyerinin %1 olan sigorta prim oranı %2’ye, Eylül 2024’den itibaren ise %2,25’e yükselirken, iş kazası riskinin 6,5 kat fazla olduğu kömür madeni kısa vadeli sigorta prim oranı ise %2, 25’e düşmüştür. Böylelikle düşük iş kazası ve meslek hastalığına sahip işyerlerinin işverenleri yüksek riske sahip işyeri işverenlerini finanse etmek durumunda kalmıştır.

Primler Kurumun karşılayacağı tahmini giderler çerçevesinde belirli matematik ve istatistik kurallar çerçevesinde hesaplanmalıdır. Sigorta primlerinin tahmin edilen sosyal riskler çerçevesinde belirli matematik kurallar çerçevesinde hesaplanması konusu aktüerya bilimin konusunu oluşturmaktadır. Özellikle yaşlılık aylıklarının hesabında sigortalının doğuştan yaşam beklentisi, prim ödeme gün sayısı gibi faktörler alınacak primlerin oranını da belirleyecektir. Aksi halde SGK’nın finansman açıkları genel bütçeden vergi gelirleri ile karşılanmaktadır. Türkiye’de 1969 yılından başlayarak yaşlılık aylığına hak kazanmak için yaş koşulu üç defa (1969, 1991, 2023) kaldırılmış ve kişiler yaşlılık riski ile karşılaşmadan yaşlılık aylığı almaya başlamışlardır. Belirtilen durum SGK’nın aktüeryal dengesini çok olumsuz etkilemiştir.

Kurumun yönetim giderlerini çalışanlara ödediği ücretler ile bina, enerji vb. giderler oluşturmaktadır. SGK’nın yönetim giderleri AB ortalamaları karşılaştırıldığında düşük kalmaktadır. Bunun bir nedeni sosyal güvenlik alanında çalıştırılan personelin sayısının diğer ülkelere göre daha az olması olabilir.

¹⁷ Güzel, Okur, Caniklioglu, s.228

¹⁸ Tuncay, Ekmekçi, Gülver, s.170

Tablo 1: Avrupa'da Çeşitli Ülkelerde Yönetim Harcamalarının¹⁹ Toplam sosyal Harcamalar İçindeki Payı (%), 2011, 2015, 2020-2022

Ülkeler	2011	2015	2020	2021	2022
Avrupa Birliği - 27 ülke (2020'den itibaren)	3,4	3,27	3,12	2,91	2,95
Avro bölgesi - 20 ülke (2023'ten itibaren)	3,55	3,36	3,19	2,98	3,02
Avro bölgesi - 19 ülke (2015-2022)	3,55	3,37	3,19	2,99	3,03
Belçika	3,04	2,95	3,46	3,56	3,6
Bulgaristan	2,13	1,94	2,21	2,2	2,17
Çekya	3,03	2,87	2,79	2,92	2,88
Danimarka	2,97	4,17	4,09	4,11	4,26
Almanya	4,01	3,82	3,66	3,59	3,66
Estonya	1,1	1,19	1,68	1,86	2,01
İrlanda	4,02	4,17	3,78	3,43	3,63
Yunanistan	1,51	1,09	0,89	0,81	0,88
İspanya	1,79	1,82	1,55	1,59	1,79
Fransa	4,18	4,09	4,16	3,43	3,24
Hırvatistan	1,99	1,62	1,59	1,55	1,55
İtalya	2,42	2,21	1,95	1,98	2,01
Güney Kıbrıs Rum Yönetimi	1,38	1,2	0,96	0,92	0,88
Letonya	1,67	1,42	1,39	1,3	1,41
Litvanya	2,77	3,01	2,12	2,34	2,06
Lüksemburg	1,49	1,41	1,25	1,28	1,18
Macaristan	1,04	1,47	1,92	1,91	1,9
Malta	1,01	1,04	0,83	0,86	0,95
Hollanda	7,2	6,18	4,95	4,67	5,24
Avusturya	2,03	1,89	1,65	1,65	1,68
Polonya	2,41	2,12	1,67	1,63	1,75
Portekiz	1,53	1,45	1,49	1,48	1,52
Romanya	0,94	2,17	4,23	1,91	1,6

¹⁹ Yönetim maliyetleri, sosyal güvenliğin yönetimi ve idaresi için yüklenen maliyetleri göstermektedir. Eurostat, 2024

Slovenya	1,6	1,55	1,24	1,2	1,24
Slovakya	2,63	2,44	2,29	1,87	1,93
Finlandiya	2,65	1,72	1,59	1,66	1,59
İsveç	1,9	1,99	1,86	1,74	1,8
İzlanda	1,01	0,79	0,65	0,92	1,17
Norveç	1,95	1,84	1,68	1,68	1,61
İsviçre	4,14	5,66	5,41	5,99	6,93
Birleşik Krallık	1,31	0,79	:	:	:
Bosna-Hersek	:	2,5	2,13	2,22	2,3
Karadağ	:	:	2,62	2,35	2,02
Kuzey Makedonya	:	0,21	:	:	:
Arnavutluk	:	:	1,65	1,75	1,8
Sırbistan	2,1	1,66	5,32	3,99	3,32
Türkiye	1,45	1,79	1,3	1,41	1,71

Kaynak: Eurostat, Total expenditure on administration costs <https://doi.org/10.2908/TPS00104> 2024, https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/tps00104/default/table?lang=en&category=t_spr (Erişim Tarihi:01/12/2024).

Kurumun çalışanlarına verdiği aylıklar, ek ödemeler ve ikramiyeler nedeniyle daha yüksek iken, 2012 yılında yayınlanan 666 Sayılı KHK ile yapılan düzenleme ile eşit işe eşit ücret çerçevesinde diğer kamu kurumlarında çalışanlar ile eşitlenmiştir²⁰. Diğer yandan vergi geliri toplayan Hazine ve Maliye Bakanlığı merkez ve kamu teşkilatında çalışan memurlar için ek ödemeler korunmuştur. Türkiye’de gelir idaresi 2021 yılı itibarıyla milli gelirin yaklaşık %’22,5’u kadar vergi tahsil ederken, SGK milli gelirin % 6,5’u kadar sosyal sigorta primi tahsil etmektedir²¹. Her iki kurumda da birbirine benzer memur, denetmen ve icra memurları bulunmaktadır. Her iki kamu kurumunun aynı işi yapmalarına karşı farklı aylıkları almaları bir adaletsizlik yaratmaktadır. Kaldı ki Kurum 5502 sayılı Kanunu’na göre özerktir ve tahsil ettiği prim gelirlerinden tahakkuk ve tahsilatta etkinliği sağlamak üzere yönetim giderlerini de kendisi takdir etmelidir.

79. Madde metninde ilgililerin prim ödemek zorunda olduğu belirtilmiş. ilgililerin kimler olduğu ne metinde ne de tanımlar kısmında açıklanmıştır. An-

²⁰ https://ankahaber.net/haber/detay/sgk_emecileri_ikramiye_ek_odeme_ve_ek_gosterge_haklarini_istedi_bu_kurumda_calisanlar_ailelerini_gercindiremiyor_cocuklarini_okutamiyor_124648 (Erişim Tarihi:01/12/2024)

²¹ OECD, Revenue Statistics 2023: Tax Revenue Buoyancy in OECD Countries, OECD Publishing, Paris, s.164-165 <https://doi.org/10.1787/9d0453d5-en>

cak, Kanunda 4/a ve 4/c sigortalıları açısından ilgililerin kimler olduğu açıktır. Söz konusu grup açısından ilgililer bu grubu çalıştıran işverenlerdir²². 4/b ve ek maddelerde sayılanlar ile isteğe bağlı sigortalılar açısından ise sigortalıların kendisidir²³. Kısmi sigortalılar açısından ise prim ödeme yükümlüsü kısmi sigortalının ilgili olduğu Kuruma göre değişmektedir. Örneğin Cezaevi ve Tutukevlerinde İş Yurtlarında Çalışanlar açısından Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İş yurtları Kurumu, çırak ve stajyerler Milli Eğitim Bakanlığı veya bu öğrencilerin eğitim gördüğü okullar, staj yapan üniversite öğrencileri için ise Üniversiteler, İŞKUR programlarına katılan kursiyerler için ise İŞKUR prim ödeme yükümlüsüdür.²⁴

Sigortalının yaşamını yitirmesi halinde geride kalan hak sahiplerinin 4/b sigortalıları açısından sigorta prim borçlarını ödeyerek ölüm sigortasından yararlanmaları mümkündür. Aynı şekilde 4/a, 4/b ve 4/c sigortalıları ile ek5, ek6 ve ek 9'da yer alan sigortalıların askerlik, doğum borçlanması yapmaları halinde ilgililer söz konusu maddelerde sayılan sigortalılar olacaktır. Söz konusu sigortalıların yaşamlarını yitirmeleri halinde geride kalan hak sahipleri hizmet borçlanması yaparak sigorta primi ödeyebilmektedir. Bu durumda ilgililer söz konusu hak sahipleri olacaktır. Diğer bir ilgili grubu ise, primleri devlet tarafından karşılanmayan genel sağlık sigortalılarıdır. Söz konusu kişiler de genel sağlık sigortası primi ödemek zorundadır (5510 sayılı Kanun m.60/g).

Bir diğer ilgili ise devlettir. Devlet Anayasa'da yer alan sosyal devlet ilkesi gereği sosyal sigortaların finansmanına katılmaktadır. 5510 sayılı Kanun 81/3 gereği devlet katkısı olarak hesaplanacak tutar talep edilen tarihi takip eden 15 gün içinde Hazine tarafından Kuruma aktarılacaktır.²⁵

Kurumca tahsil edilen genel sağlık sigortası primlerinin, tahsil edilmesini müteakip doğrudan Kurum bütçesinin genel sağlık sigortası kalemine aktarılacağı hüküm altına alınmıştır. Bunun temel nedeni, genel sağlık sigortası gelir ve gider hesaplarının ayrı tutulması ve genel sağlık sigortasının gelirlerinin ayrı bir fonda değerlendirilmesi gereğidir. Özellikle yaşlanan nüfus ile birlikte sağlık harcamalarının artması beklenmektedir. Yaşlanan nüfus ile birlikte artan bakım ihtiyacı ya ayrı bir bakım sigortası içinde ya da genel sağlık sigortasından karşılanmak üzere bakım hizmetlerinin verilmesini de gerektirmektedir. Oysa genel sağlık sigortası primleri mevcut sistem içinde ayrı bir hesapta tutulmamakta ve primler gelecekteki artabilecek masraflar için değerlendirilmemektedir²⁶. Toplanan primler daha çok erken emeklilik uygulamaları nedeniyle artan yaşlılık sigortası aylıklarına harcanmaktadır.

²² Sözer, 147

²³ Sözer 148

²⁴ Sözer, 147

²⁵ Güzel, Okur, Caniklioğlu, 232-233

²⁶ Kurumun mali istatistiklerinde, sağlık harcamalarına yer verilirken, genel sağlık sigortası prim gelirleri ile ilgili bir düzenlemeye yer verilmemiştir. SGK, Mali İstatistikler,

Prim gelirlerinin toplam emekli aylıkları ve sağlık giderlerini karşılama oranı 2024 yılı Eylül ayı itibariyle % 76,4'dür.²⁷

SONUÇ

Sosyal parafiskal gelir olan sosyal sigorta primleri zorla alınma yönünden vergilere yaklaşmaktadır. Bununla birlikte, karşılığının bir edim olması nedeniyle de harç ve benzerlerine yaklaşmaktadır²⁸. Sosyal sigorta primleri kendine has yapısı ile bir kamu geliri türüdür. Aslında bu primler bağımlı çalışanlar açısından ücretin bir parçasıdır. Primler meydana gelen sosyal riski finanse etmek için kamu gücü ile tahsil edilen zorunlu tasarruflardır. Primler meydana gelen sosyal riskin kuşak içinde ve kuşaklar arasında modellenmesi ile aktüerya biliminin kullanılması ile hesaplanır. Vergiden farklı en önemli boyutu ise) üzerinden prim alınan matrah ile sigortalı ve hak sahiplerine bağlanacak aylık gelir ve ödenekler arasında yakın bir bağ olmasıdır.

Vergi hukukunda tahsil zaman aşımı beş yılla sınırlanmış iken (213 Sayılı Vergi Usul Kanunu m.114) sosyal sigorta primlerinde zamanaşımı on yıldır (5510 sayılı Kanun m.93). Vergi hukukunda uzlaşma ile devlet alacağı vergiden kısmen vazgeçebilirken (213 sayılı Vergi usul kanunu m.376) sosyal sigorta hukukunda ise asgari işçilik uygulaması hariç bir uzlaşma kurumu (5510 sayılı Kanun m.85) bulunmamaktadır. Sosyal sigorta primlerinin gecikme zammı oranı ise vergi hukukundan farklıdır. Sosyal sigorta primlerinin tarh, tahakkuk ve tahsilinin farklı olmasının en önemli nedeni primlerin çalışanların anayasal bir hak olan sosyal güvenlik hakkı ile doğrudan bağlantılı olmasıdır.

Eylül, 2024, <https://www.sgk.gov.tr/Istatistik/Aylik/42919466-593f-4600-937d-1f95c9e252e6> (Erişim Tarihi:01/12/2024)

²⁷ SGK, Mali İstatistikler,

²⁸ Orhan, Akçay, s.168